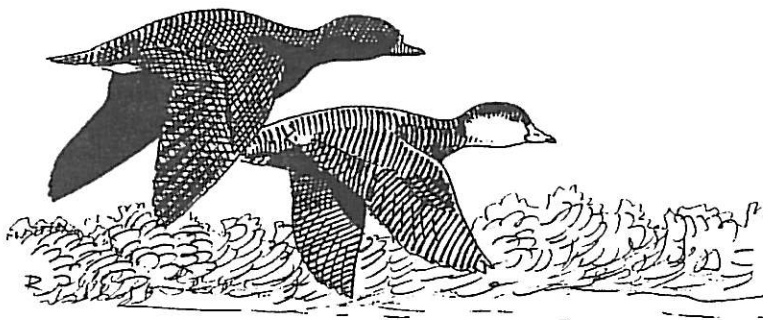

Svartand *Melanitta nigra*

Global utbredelse

Svartanda er utbredt diskontinuerlig holarktisk. Nominatunderarten *nigra* hekker i nordområdene i Europa og Asia østover til elva Olenek. Underarten *americana* hekker i Nord-Asia øst for elva Jana og til Vest-Alaska. I Europa hekker svartanda i sentrale strøk av Skandinavia, i et bredt belte over Finland og videre østover sør for Kvitsjøen. Den hekker også spredt i Island, De britiske øyer, Bjørnøya, Novaja Zemlja og i alle fall tidligere på Svalbard.

I vinterhalvåret trekker den til isfrie kystområder på begge sider av Atlanteren ned mot Nord-Afrika i øst og nær Florida i vest. Omkring Stillehavet går den ned mot kysten av USA i øst, forbi Beringstredet og omkring Japan og inn til kysten av Kina i vest.

Norsk utbredelse og habitatvalg

I Sør-Norge forekommer svartanda spredt ved fjellvann i bjørke- og vierregionen, ofte også under treghensa og unntaksvis helt ute ved kysten. Den er relativt spredt i indre Rogaland, Aust- og Vest-Agder for så å opptre mer sporadisk i Telemark, Hordaland og Sogn. Svartanda opptrer lenger sørøst enn hva som var kjent tidligere. Således er den funnet hekkende i Trysiltraktene i Hedmark og ved Hurdal i Akershus. Den blir mer vanlig igjen i Oppland, Nord-Hedmark og indre strøk av Trøndelag og på Saltfjellet. I Nord-Norge synes den å ha vært vanligere før (Wessel 1905, Blair 1936). Lokal bestandsnedgang er kjent fra Hardangervidda på 1980-tallet, hvor det er kjent at en del fugler drukner i fiskegarn på hekkellassene. I dag er den kjent spredt både fra indre og ytre deler av Troms og Finnmark, men unngår de ytterste strøk av Finnmark fra Sørøya til Varanger. Den finnes trolig fortsatt på Bjørnøya, men er ikke registrert i ny tid (Bakken & Mehlum 1988).

Svartanda velger seg helst en hekkelass ved ferskvann i høyereliggende områder. Den trives godt både over og under barskogsgrensa, men finnes mest tallrik i bjørkebeltet. Ikke sjelden hekker flere svartandpar nær hverandre.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Det er vanskelig å gi gode tall for bestanden av svartand hos oss. Det har vært utført systematiske vintertellinger her i landet siden 1965, men på grunn

av den korte telleperioden og at mange fugler kommer trekkende østfra, er det vanskelig å angi sikre tall om bestandsstørrelse og -utvikling.

Svartanda overvintrer relativt fåtallig langs norskekysten. De største flokkene, opptil 900 individer, er notert utenfor kysten av Sørøst-Norge (Røv 1984b).

Hekkebestanden er anslått til mellom 1000 og 5000 par, og det synes som om arten har en stabil populasjon hos oss i dag. Den svenske bestanden er anslått til 2000-3000 par, og den finske til 1000 par (Koskimies 1992). Som for andre sjøfugler som oppholder seg kystnært vinterstid er svartanda utsatt for oljeskader i økende grad da oljevirkosomheten er i ekspansjon.

Hekkebiologi

Svartanda trekker inn til hekkeområdene i april-mai. Trekket foregår fortrinnsvis om kvelden og natta og hannen gir fra seg en karakteristisk, gjentakende, oftest tostavet pipelyd.

Reiret plasseres på tørr grunn nær ferskvann, gjerne i relativt høyt vier- eller einerkratt, ofte omgitt av bar- eller bjørkeskog. Eggene legges i slutten av mai eller i juni i et lite forseggjort reir som etter hvert forsynes med dun fra den rugende hunnen. Hannen forlater rugeplassen tidlig og slår seg sammen med andre hanner på trekk tilbake til kysten. Ifølge Witherby m.fl. (1939) er rugetiden 27-28 døgn, mens Dementiev & Gladkov (1952) angir 30-31 døgn. Ungene forlater snart reiret, og de finner seg raskt sin egen mat. De små passes av hunnfuglen en tid. Flygedyktighet oppnås etter 6-7 uker.

Trekkforhold

Kjønnsmodne fugler trekker i april-mai fra vinteroppholdsstedene langs kysten og inn til hekkellassene. Fra oktober sees større flokker med svartender på vei sørover til myteområdene. Populasjoner rundt Kvitsjøen og i Nord-Russland kommer trekkende over land før de når Østersjøen og Kattegat hvor de har myteområdene sine (Bergman & Donner 1964). Andre igjen trekker over Estland og Nord-Europa og ut til kysten (Jögi 1971).

Vi vet lite om hvor de nordiske svartendene trekker vinterstid, men mange av dem trekker sørover og blir liggene omkring Danmark.

J. Ingar I. Båtvik

Svartand *Melanitta nigra*

118 ● Konstatert hekking

169 ● Sannsynlig hekking

128 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

